

International Journal of Social Sciences

ISSN: 2587-2591

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.8.8>

Volume 5/1 Spring

2021 p. 132-147

ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ'NDEKİ YAHUDİ İSYANLARINA GENEL BAKIŞ*

AN OVERVIEW OF THE JEWISH REVOLTS DURING ROMAN IMPERIAL PERIOD

Suat TURAL †

ÖZ

Yahudilik tarih boyunca katı kurallara sahip olmasından kaynaklı olarak adından hep söz ettiren sistematik yapıya sahip bir ırk ve bir inanış olarak kabul edilmiştir. Kendi kimlikleri için duruşlarından taviz vermeyen, dik başlı bir kavim olarak tarih sahnesinde boy gösteren bu topluluk, yaşamış oldukları coğrafya olan Provincia Iudaea'da Roma tahakkümüne karşı ayrı ayrı zamanlarda üç büyük isyanla karşılık vermişlerdir. Bu isyanlarının her biri oldukça kanlı ve büyük direnmeyle anılagelmektedir. Sürgün, göç ya da ölümlerle noktalanın bu isyanlar görsel sanatlarda da kendine yer edinmeyi başarmıştır. Bu çalışmada isyanların konu edildiği eserlere de kısaca değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Roma İmparatorluğu, Yahudiler, İsyancılar, Sanat.

---

* Bu makale Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Bilim Dalı'nda üzerinde çalışıp tamamladığım "ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ YAHUDİ İSYANLARI VE ANTİK GÖRSEL SANATLARA ETKİSİ" adlı Yüksek Lisans Tezinden üretilerek hazırlanmıştır.

† Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, Yüksek Lisans Mezunu, ORCID No: 0000-0001-5089-4522, E-mail: suat_tural@hotmail.com.

ABSTRACT

Due to its strict rules throughout history, Judaism has been accepted as a race and a belief with a systematic structure that has always been mentioned. This community, who did not compromise their stance for their own identity and appeared on the stage of history as a stubborn tribe, responded with three different great revolts against Roman domination in the geography they lived in, Provincia Iudaea. Each of these rebellions passed with a very bloody and great resistance. These rebellions, which were punctuated by exile, migration, or death, also managed to find a place in the visual arts. In this study, the works in which these rebellions are the subject will be briefly mentioned.

Keywords: Roman Empire, Jews, Rebellions, Art.

Yahudilik Kavramı

İlk çağlardan günümüz dünyasına kadar insanoğlu her zaman inanç bazlı bir sistem üzerine yaşamını şekillendirmiştir. Ancak antik dünya insanın inandığı dinlerin içeriği daima egzotik, karmaşık ve efsanelerle dolu olduğu açıktır (Şahin 2019: 1). Öte yandan tek tanrılı yani semavi dinler için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Çünkü tek bir Tanrı ve O'nun koyduğu açık kurallar vardır. Konumuz olan Yahudilik de semavi içerikli bir din olarak kabul edilmesinin yanında etnik bir kimliği de barındırmaktadır. Fakat Yahudilik'te ise antik toplumların din yapısında görülen "ata kültürü" kavramı kendini gösterir. İşte bu noktada antik dinlerin *egzotik* kavramına çok benzemektedir. Tek fark Yahudiler ata kültürüne sahip olmalarına karşın onlara tapmamışlardır. Kısacası Yahudilik, İbrâhîmî geleneğin kurallarına bağlı tek tanrılı bir din olarak kabul edilmektedir. Bu topluluğun çekirdeğini oluşturan dini kurallar merkezinde ise yukarıda belirtilen "on iki ata" ya da "atalar kültürü (dönemi)" göze çarpmaktadır (Arslan, 2016: 8).

Yahudilik'te Neviim (*Peygamberler*) Dönemi olarak adlandırılan süreç ise dinlerinin temelini oluşturdukları dönem olmuştur. Bu dönemde adı anılan ve önemli bir peygamber olan Davut Peygamber'in hükümlerini kendini göstermektedir. Bu hükümler ise 11 ana ilkeden oluşmaktadır. Bu hükümler genel olarak; adaletli ve temiz kalpli olmayı, iftira etmekten, faiz ve rüşvet gibi işlerden uzak durmayı öğütlemektedir (Tanah, Mezmurlar "Zebur", 15).

TOBİDER

International Journal of Social Sciences
Volume 5/1 2021 Spring p. 132-147

Birleşik İsrail Krallığı ise MÖ 1200'lerde kurulmuş olup bu kuruluş ile ilgili birçok efsanevi hikâyeler de anlatılmıştır (Kuhrt 2009: 47). MÖ 1250-1204 yıllarında ise Doğu Akdeniz'in güney tarafında Iudaea'nın devletleşme sürecine girdiği düşünülmektedir. Saulos dönemi çok net bilinmemekte olup sonrası için kesin bilgilere ulaşmak kolay olmaktadır. MÖ 1020'de Saulos, MÖ 1000'de ise Davut'un tahta çıktığı bilinmektedir (Moscati 1960: 130).

Demografik olarak bölge ele alındığında ise oldukça renkli bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu izlerin çoğunda Prehistorik dönem göçlerinin izleri görülürken yine bölgenin işgal ve istilalarla da şekillendiğini söylemek yanlış olmaz. MÖ 13 yy'da bölgeye gelmiş olan Yahudiler de bölgenin demografik hareketlerinden etkilenmişlerdir (Ayrıntılı bilgi için bkz. Davies – Schofield 1995). Bu demografik hareketlilik bölgenin kültürel çeşitliliğe ayrmasına sebep olmuştur. Bu kültürler 7 ana başlık altına alınabilmektedir.

1. Idumaea Kültürü: Bölgenin en güneyinde MÖ 14 yy'da ortaya çıkan ve bölgenin en eski kültürü kabul edilen Idumaea kültürüdür. Tanah'ta da bu bölgenin adı farklı şekillerle geçmektedir (Ceren 2019: 54). Bölgenin ilk halkının da bu kültürden olduğu bilinmektedir (ayrıntılı bilgi için bkz. Kasher 2007).

2. Ituraea Kültürü: MÖ 2 yy'da bölgede kendilerini gösterirler. Antik Yunanca ve Aramice konuşup yazabilen bir halktır (Myers 2010: 13). Bu halk Asamonaioi Hanedanı zamanında Yahudiliği benimsemişse de Gabinius zamanında Provincia Syria'ya dahil olmuştur. MÖ 20 yılında da yine Yahudilere katılmışlardır (Ceren 2019: 56).

3. Samaria Kültürü: Bu kültür Yahudilik içindeki iki temel unsurdan biri olarak bilinmektedir. Zira bu kültürün bulunduğu bölge Yahudi Krallığı'nın başkentidir. Bu kültür Yahudilik içinde günümüzde de devam eden bir fraksiyonda oluşturmuştur. (Kartveit 2009: 169).

4. Nabataea Kültürü: Bu kültür çok yaygın olmamakla birlikte Provincia Iudaea'nın kuzeyinde görülmektedir. Tam olarak Iordanes Nehri'nin batı tarafında yaşayan bu kültürün halkı kendilerine *Nabatu* demişlerdir (ayrıntılı bilgi için bkz. Healey 2001).

5. Palaestina Kültürü: Bölgedeki varlıkları her daim tartışmalı olan bir kültürdür. Tıpkı Yahudiler ve diğer topluluklar gibi Provincia Iudaea'ya sonradan gelmişlerdir.

TOBİDER

Kültürün en eski bulgular Merneptah Dönemi (MÖ 1224-1204) ve III. Ramses Dönemi'ni ((MÖ 1884-1152) göstermektedir (Dothan 1982: 3; Kuhrt 2009: 268; tablo 17)

6. *Iudaea (Yahudi) Kültürü*: Provincia Iudaea'nın en yaygın kültürüdür. Bu kelime Grekçe Ioudaios kelimesinden türetilmiştir. Grekler yüksek olasılıkla “Jehuda soyundan gelen” anlamını karşıladığı için bu ismi vermiş olmalıdırlar (ayrıntılı bilgi için bkz. Mackey 2007:). Günümüz Yahudilerinin hali hazırda bu kültürün devamı olduklarını bilmekteyiz.

7. *Yahudi Fraksiyonları*: Yahudiler oluşturdukları bu bölüntüler; etnik, dini, ideolojik ve sınıfsal niteliklerle belirledikleri görülmektedir. Böylece Romalıların korkulu rüyası Zelotes gibi fraksiyonlar oluşturmuşlardır. Diğerleri ise; Saddoukaioi, Essenoi, Pharisaioi olarak bilinmektedirler (Ceren 2019: 66).. Bölgeyle ilgili görülen odur ki, kültürel çeşitlilik ve bu çeşitliliğe bağlı iç çekişme, kargaşa, karışıklık hep var olmuştur. Roma'nın da bölgeye gelmesiyle bu mücadele çok farklı şekilde seyretmiştir.

Roma İmparatorluğu'nun Bir Eyaleti: Provincia Iudaea

Roma'nın bölgeye ilk teması MÖ 74'te III Mithridates Savaşı'nda Lucullus'un Mithridates'in ise yenmesinden sonra olmuştur. Yenilen Mithridates Armania Krallığı'na sığınması her şeyin başlangıcı olmuştur. Bunun üzerine MÖ 67'de Gnaeus Pompeius Magnus sanatonun verdiği yetkiyle Armenia'yı, MÖ 64 ise Seleukoslar'ın varlığına rağmen güneye inerek Damascus'u almıştır. Fetihlerine devam eden Pompeius XIII Antiokhos'u da tahttan indirmiş ve Suriye'yi ele geçirmiştir. Bu süreçte Damascus'un yakınlarını işgal eden Nabatea Kralı III Aretas Pompeius'un olduğu kadar Roma'nın da dikkatini çekmiştir. Sonrasında yine Armania üzerine tekrar sefer düzenleyen Pompeius, iç çekişmelerin de yaşandığı Yehuda Krallığı'na ilerleyip burayı da ele geçirmiştir. Yahudilerin oruç tuttuğu ve savaştan uzak durdukları gün olarak kabul edilen bir Şabat Günü'nde Roma saldırmış ve Yahudi Krallığı düşmüştür (Ios. A. I. XIV, 4,3). Bu saldırıda tapınaktaki rahiplerin ve oraya ibadet için gelenlerin de öldürüldüğü, Pompeius'un da tapınağa girerek Eski Ahit'i saklandırdığı bölümden aldığı da bilinmektedir. Pompeius, tapınağı temizleterek yeniden ibadet yapılmasına da izin vermiştir. Kısacası bu bölge artık Roma tahakkümüne geçmiş fakat dini yönetimi ise bölgenin geleneği olarak başshahama bırakılmıştır (Sicker 2001: 47).

Roma İmparatorluğu'nda Yankı Bulan Yahudi İsyanları

Yahudiler bölgede Assur Dönemi'nden itibaren başka bir topluluğun idaresine girmemek adına hep direnç göstermişlerdir. Bu durum Roma'ya karşı da aynı olmuştur. Roma'nın bölgeye atamış olduğu procuratorların ve praefectusların halka karşı sergilediği tutumlar çıkmış olan isyanlara da zemin hazırlamıştır. Augustus zamanında (MÖ 63) Roma topraklarına tam olarak dâhil edilen Provincia Iudaea'da MS 14'e kadar oldukça sorunsuz bir dönem geçtiği de bilinmektedir. Ancak Tiberius'tan Nero'ya kadar geçen zamanda ise çok baskı gören Yahudiler dayanamayıp Zelotes hareketinin desteklediği isyanları çare olarak görmüşlerdir. İsyanlarının ana sebebi ise; kimliklerini savunmaktır (Ceren 2019: 121).

Büyük Yahudi (I.Yahudi) İsyanı

Yahudilerin yapmış oldukları ilk ve en büyük isyandır. MS 66 yılında Nero zamanına denk gelen bu isyanda bölgede bulunan procurator ise Gessius Florus'tur. İsyanın en açık sebebi ise Yahudi gelenek ve göreneklerinin hor görülmesi hatta yok sayılmasıdır (Bloom 2010: 17). Bölgede ilk önce Pilatus'un neden olduğu kargaşa kendini göstermiştir. Bu kargaşayı I. Agrippa düzeltmeye çalışmışsa da Pilatus'tan sonraki gelen yöneticilerin tutumu daha sert olmuştur (Goodman 1987: 40).

Babil işgalinden sonra tapınağın yıkılması, Pers işgalinden sonra halkın vergiye zorlanması ve bu vergilerin de Roma procuratorleri tarafından kullanılması gibi birçok sebep isyana sebebiyet vermiştir. Bölgenin zengin kaynaklarının sömürülmesi, bölge idaresi için halktan bağımsız kararlar alınması, görüntüde Yahudi olup Roma lehine çalışan kimselerin idareye getirilmesi ve hepsinin sonucu olarak halkın sefalete sürüklenmesi isyanı kaçınılmaz kılmıştır. Halkın moral ve desteğini sağlamak adına uğraş veren Yahudi fraksiyonları ise işte bu süreçte yetersiz kalmış ve halka isyandan başka bir yol kalmamıştır. İsyanı giden süreçte de kimliklerine yapılan saldırılara tepki gösteren birçok Yahudi de öldürülmüştür. İşte öldürülen bu Yahudiler de isyanın bir başka sebebi olarak değerlendirilebilir. Yaşadıkları bu zorlu süreç Yahudileri dış dünyadan kopuk, sert ve savunmacı bir yapıya dönüştürmüştür.

Onlar yaşanan ve yaşanabilecek olan her olay karşısında her daim gardını alabilen bir ırk olmuşlardır. Zelotes hareketi de bu noktada oldukça etkili olmuştur (Berlin – Overman 2002: 87).

Roma idaresinin destekçisi olan II. Agrippa Yahudi halkının gerginliğini almak ve isyan etmelerini önlemek adına çok çaba vermiş fakat sonuç istediği gibi olmayarak halk isyan etmiştir. İsyan eden Yahudi halkın aldığı ilk yer ise Masada Hisarı'dır (Ios. B. I.2, 408.). Çıkan bu isyan neticesinde başta Agrippa ve Ananias gibi Roma yanlısı pek çok kişinin evleri ateşe verilmiştir. İsyancıların elinden kaçan Roma yanlıları Antonia Hisarı'na sığınmışsalar da iki gün içinde bu hisar da isyancılar tarafından alınmıştır. Bu isyan haberi ise Nero'ya kadar ulaşmış ve isyanı bastırmak için Vespasianus'u görevlendirmiştir (Ceren 2019: 136).

İlk isyan olan I. Yahudi İsyanı özgürlük adına büyük umutlarla başlamış ancak hezimetle son bulmuştur. Galip Roma bu isyanın ardından Yahudiler'in "İkinci Tapınak" olarak isimlendirdikleri mabedini yıkarak en büyük darbeyi vurmuştur. Günümüzde de "batı duvarı" ismiyle anılan duvar da bu tapınağa aittir (ayrıntılı bilgi için bkz. Mandell 1984). Yahudilerin başhahamlık olarak varlığını sürdüren dini kurumun faaliyetleri de bu isyanla son bulmuştur (Millar 1995: 70). Şehir yönetimleri ile ilgili kara alınan meclis olan Sanhedrin' in işleyişi durdurulmuştur (Sheppard 2013: 87). Bölgeye Roma X Fretensis lejyonunu içinde bulunduran askerliği birliği konuşlandırmıştır. Böylece lejyon komutanının idaresine bırakılmıştır (Schürer 2014: 514).

Kitos Savaşı ve Diaspora İsyanları

Roma'ya karşı direnen Yahudiler'in çıkardıkları ikinci isyandır. Bu isyan Provincia Iudaea sınırlarının içinde yaşanmamıştır. İlk isyandan sonra hayatta kalan ve bölgeden göç eden birçok Yahudi, başta Mısır, Cyrenaica, Libya ve Mezopotamya'da varlıklarını sürdürmüşlerdir (ayrıntılı bilgi için bkz. Modrzejewski 2001). MS 117'de Mısır, Kıbrıs ve Kyrenaika'daki Yahudiler isyan etmişlerdir (Goodman 2003: 269).

Yahudiler Kyrenaika'da Andreas önderliğinde isyan etmişlerdir. Bölgedeki Romalı ve Yunanlı halka da saldırmış ve onları öldürmüşlerdir. Kıbrıs'ta ise Artemisia adlı kişi isyana öncülük etmiştir. Mısır bu isyanda da kendini göstermiştir. Burada pagan tapınaklarına saldırıldığından bahseden belgelerle kanıtlanmıştır. Öyle ki Aleksandriyalı Appianos, Yahudilerin elinden son anda kurtulduğunu anlatmıştır (App. His. Arab. Lib. F, 19: 186). Bu isyan çok hızlı bir şekilde bastıran Roma, bölgenin komuta görevi Lusius Quietus'a vermiştir (Cas. Dio. 68, 32; Eus. His. Ecc. 4.2, 1-5).

Bar Kokhba İsyanı (III. Yahudi İsyanı)

Yahudilerin Provincia Iudaea'da çıkardığı son isyandır. MS 132/135 yılları arasında yaşanmış olup Hadrianus'un son dönemine denk gelmektedir (Burnstein 2013: 25). Bu isyanın nedenleri ile ilk isyanı oluşturan nedenler benzerlik göstermektedir. Fakat en önemli sebep ise Hadrianus'un Yahudi halka sünnet yasağı getirmesi olmuştur (His. Aug: Hadr. 14.2). ancak bazı görüşler Hadrianus'un sadece hadımı yasakladığını savunur (Dig. 48: 8: 4: 2.). Öte yandan Hierosolyma'nın, Aelia Capitolina adıyla anılmaya başlanması ve yıkılan İkinci Tapınak'ın yerine de Iuppiter Maksimus Tapınağı'nın inşa edilmesi de isyanın sebepleri arasında gösterilebilmektedir (Cas. Dio. 69, 12, 1).

Bu isyanın öncülüğünü yapan Simon Bar Kosiba mesihçi düşünceyi de diri tutmak için Bar Kokhba "Yakup soyundan gelen yıldız" ismini almıştır (Tanah, Çölde Sayım: 24: 17). Rabbi Akiba ise bu dönem dini lideri vasfındadır (Hendin 2010: 365). Bu isyandan sonra bazı hahamlar ise Bar Kokhba'yı Bar Koziba yani "yalanın oğlu" diye anmışlardır (Smallwood 1976: 440). Bu isyan üç sene sürmüş olup Bethar adlı kentte son bulmuştur (Ceren 2019: 175). İsyanın yine bir Şabat gününde bittiği bilinmektedir (Sheppard 2013: 90). Bu isyan da böylelikle Roma'nın lehine sonuçlanmıştır.

İsyanların Antik Görsel Sanatlara İzleri

Yahudiler için kötü sonuçlanan bu isyanlar, Roma'nın için sadece güç kanıtlama vesilesi olmuştur. İşte bunun için de Roma sikkeler ve Titus Zafer takı gibi görsel birçok unsura bu zaferlerini tarihe not düşercesine kazımıştır. Sadece tak ya da sikke değil mezar

stelleri, mil taşları gibi birçok eserde de Roma'nın bu büyük propagandası görülmektedir. Ancak görsel unsurlara kısaca değinirsek;

Titus Takı: İmparator Domitianus tarafından MS 81'de diktirilmiştir. Bu antik yapıda Titus'un tanrısallaştırılarak betimlendiği sahne en dikkat çekici bölümdür. Ayrıca bu tak, Romanum'da Via Sacra Yolu'nun bitim noktasında bulunmaktadır. Takın üzerindeki yazıtta ise Roma Senatosu ve halkı tarafından Tanrı Titus onuruna dikildiğinden bahsedilmiştir (resim 1).

Resim 1: Titus Zafer Takı ve yazıtı
(Ceren 2019: resim 4)

SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS
DIVO TITO DIVI VESPASIANI F(ILIO)
VESPASIANO AVGVSTO

Çeviri ise;

“Roma Senatosu ve Halkı, bunu tanrısallık
Vespasianus'un oğlu tanrısallık
Vespasianus Augustus'a adadı.”³

Bu yapı *fil ayağı* olarak isimlendirilen iki ayaktan oluşturulmuştur. Yapı mermer kaideleri üzerinde yükselmekte olup ikişer sütunla da çevrelenmiştir (Özgan 2013: 35). Kemerin iç kısmı süslemelerle işlenmiştir. Bu süslemelerin içinde ise tanrısallaştırılmış Titus betimi de görülmektedir. Bu önemli frizde defne yaprakları Roma sancakları gibi estetik unsurlar da izlenmektedir (Kreitzer 1996: 76; Doğer 2009: 93-94).

Bu takın iki ana sahnesi vardır. İlki imparatorun quadriga üzerinde Hieorsolyma'ya girişi (Özgan 2013: 36) bir diğer önemli sahne ise (resim 2) ; Süleyman Tapınağını yağma eden asker topluluğu ve Yahudilerin kutsal saydıkları yedi kollu şamdanları (*Menorah*) bulunmaktadır (Doğer 2009: 99). 2012-2015 yılları arasında Circus Maximus'un girişinde

³ Ceren 2019: 166.

yapılan kazılarda Titus Takı'na benzer bir yapının kalıntılarına rastlanmış olup ele geçen bu kalıntıların bölgenin yağmalanmaya müsait olduğun (Hopkins – Beard 2011: 32).

Resim 2: Süleyman Tapınağı'nı yağma eden asker topluluğu ve Yahudilerin kutsal 7 kollu şamdanı
(http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-103915-titusun_zafer_taki_ve_kudus.html/20.04.2020)

Sikkeler: Roma başarıyla bastırıldığı bu isyanların ardından kendinin propagandasını daha açık yapmak adına en kolay yolu seçmiştir; sikke bastırmak... Sikke halkın elinde dolaşımında olduğundan bu isyanları ve kazanılan zaferleri halka görsel olarak sikkeyle de anlatmayı seçmiştir (Ceren 2019: 164). Bu sikkelere birkaç örnek vermek yerinde olacaktır (Levha:1, 2, 3, 4).

Levha 1: Vespasianus Dönemi, Roma.
(Ceren 2019: Sikke 14)

İlk sikke; AE dupondius, Vespasianus Dönemi'ne aittir. Sikkenin ön yüzünde "IMP CAES VESPASIAN AVG COS III" yazmaktadır. Bu lejantın tam ortasında sağa dönük olarak defne yapraklarıyla bezenmiş bir Vespasianus başı görülmektedir. Arka yüzünde ise

“VICTORIA NAVALIS S-C” yazısı ve yine bunun ortasında da Victoria yani Zafer Tanrıçası görülmektedir (Ceren 2019: 164).

Bu dönemin, isyanı anlatan en ünlü sikkeleri ise Iudaea Capta sikkeleridir. Çünkü bu sikkeler galip Roma'yı çok daha iyi anlatmaktadır. Altın, gümüş ve genelde Yunanca lejantları bulunan bronz sikkeler olarak göze çarpmaktadırlar. Böylelikle Büyük Yahudi isyanının ardından darp edilmiş olan bu sikkeler Roma'nın galibiyetini anlatan mesajlar içermektedir. (Hendin 2010: 411). Bu betimlerde Yahudiler; tapınak, dağ, hurma ağacı ve yedi kollu şamdanları yani menorah ile simgelenmişlerdir (Hendin 2010: 351-352).

Levha 2: Titus Dönemi, Caesaera Maritima Darphanesi.
(Ceren 2019: Sikke 15)

İkinci sikke; AE 20mm, Titus Dönemi sikkesidir. Caesarea Maritima Darphanesi'nde darp edilmiştir. Ön yüzünde “AVTOKP TITOΣ KAIΣAP” yazmaktadır. Tam ortasında ise sağa dönük defne tacıyla tasvir edilmiş Titus başı bulunmaktadır. Arka yüzünde de “IOYΔΙΑΣ ΕΑΛΩΚΥΙΑΣ” lejantı bulunurken, Zafer Tanrıçası da hurma ağacına yaslanmış olarak işlenmiştir.

Levha 3: Nerva Dönemi, Roma.
(Ceren 2019: Sikke 22)

Bir diğer sikke örneğimiz ise, AE sestertius, Nerva Dönemi dönemine aittir. Ön yüzünde, “IMP NERVA CAES AVG P M TR P COS III P P” lejantı okunmakta olup tam ortasında ise sağa dönük defne taçlı Nerva başı vardır. Arka yüzündeki lejantta da, “FISCI IVDAICI CALVMNIA SVBLATA S C” yazısı ve ortasındaki betim ise hurma ağacıdır. En sonuncusu olan Bar Kokhba İsyanı’nın ardından da Roma propagandası yoğun şekilde sürmüştür. Dolayısıyla sikkelerdeki betimler aynı şekilde devam etmiştir.

Levha 4: Hadrianus Dönemi, Aelia Capitolina.
(Ceren 2019: Sikke 23)

Son ele alacağımız sikke ise; AE, 23 mm, Hadrianus Dönemi sikkesi olup MS 130’larda darp ettirilmiş olabileceği savunulmaktadır. Sikkenin ön yüzünde “IMP CAES TRAI HADRIANO AVG P P” lejantı ve oratsında yine aynı şekilde sağa dönük duran defne tacı ve toga giyinimli, zırlı Hadrianus görülmektedir. Arka yüzünde ise Hadrianus kurucu vasfıyla saban sürer vaziyette görülmektedir ve COL AEL KA-PIT COND lejantı okunmaktadır.

SONUÇ

TOBİDER

Bölge tarihsel olarak çok ciddi olaylara sahne olmuştur. Yahudilerin yaşadığı dönemlerde de baskı, eziyet, göç ve sürgün gibi olaylar kendini göstermiştir. Bu yaşadıkları olaylar Yahudilerin katı ve sert kimliklerinden, dik başlıklarından alırlar. İnançlarına aşırı bağlı olmaları da bu kimliklerini beslemiştir.

Yahudiler gördükleri baskılarda, isyan sürecinde ve isyanlardan sonra oldukça yıpranmışlardır. Katledilmişler, göç edip yurtlarını terketmişler hatta sürgün edilmişlerdir. Roma ise bu dikbaşlı halkı mağlup ederek gücünü bir kez daha kanıtlamıştır. Ancak şu da bir gerçektir ki, Yahudiler düzenli bir orduları olmamasına karşın Roma gibi bir imparatorluğa kafa tutmuş ve ciddi anlamda direnmeyi başarabilmişlerdir. Öte yandan Yahudiler ciddi boyutta maddi kayıplar da yaşamışlardır. Bu kayıplarına rağmen kırsal bölgelerde hayata tutunmayı bilmişlerdir. Göçmek zorunda kalan Yahudiler ise Batı ve Güney Avrupa'yı kendilerine yurt edinmişlerdir. Onlar koyu şekilde bağlı oldukları inançlarına göre özgürlük mücadelesi için ölen Yahudilerin Tanrı'nın yanına şehit olarak gitmiş olduklarına ve kalanların da yine Tanrı'nın ışığıyla yollarını bulacaklarına inanmışlardır.

KAYNAKÇA

Appianos, Rhomaika / Roman History, Volume I, II, Ed. ve Çev. Brian McGing, Loeb Classical Library 2, 3, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1912. Roman History, Volume III: The Civil Wars, Books 1-3.26. Çev. Horace White, Loeb Classical Library 4, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1913.

Arslan, H.(2016), "Afrika Topluluklarında Atalar Kültürünün Önemi ve İşlevi", BÜ. İslami İlimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 6, s. 8.

Berlin, A. M.- Overman, J. A.(2002), "The First Jewish Revolt: Archaeology, History, and Ideology, Routledge", London.

Braun, E.- Roux, V.(2013), "The Late Chalcolithic to Early Bronze Age I Transition in the Southern Levant: Determining Continuity and Discontinuity or "Mind the Gap"", Paléorient, Vol. 39, No. 1, The Transition Late Chalcolithic to Early Bronze Age in the Southern Levant, Paleorient and CNRS Editions and CNRS Editions, s. 15-22.

Burnstein, B. H., (2013), "The Causes Of The Bar Kokhba Revolt: A Critical Reassessment And New Comparisons", University of Michigan.

TOBİDER

International Journal of Social Sciences
Volume 5/1 2021 Spring p. 132-147

Cassius Dio, *Romaikē Historia / Dio's Roman History: I-IX*, Çev. Earnest Cary, 9 Volume, The Loeb Classical Library. London: Heinemann - Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1914-1927.

Cassius Dio, *Romaikē Historia / Dio's Roman History: I-IX*, Çev. Earnest Cary, 9 Volume, The Loeb Classical Library. London: Heinemann - Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1914-1927.

Ceren, Y. E. (2019) "Provincia Iudaea' da Yahudi İsyancıları" İÜSBE Tarih Ana Bilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Cline, E. H.(2006), *A History of Ancient Israel: From the Patriarchs Through the Romans*, Recorded Books.

Davies, W. V. - Schofield, L.(1995), "Egypt, the Aegean and the Levant: Interconnections in the Second Millennium BC", Londra: British Museum Press

Digesta Iustiniani Augusti, Theodor Mommsen, Paulus Krueger, Vol I-II, Weidmann, Berlin, 1870.

Doğer, E (2019), *Roma Heykeltıraşlığı (Ders Kitabı)*. Ege Üniversitesi Yayınları; Edebiyat Fakültesi Yayın No: 146, İzmir.

Dothan, M.(1982), *The Philistines and Their Material Culture*, Israel Exploration Society.

Eusebius, *Historia Ekklesiastika, The Ecclesiastical History*, Vol 1-2, Eusebius of Caesarea, Çev: Kirsopp Lake. J.E.L. Oulton, H.J. Lawlor, William Heinemann, G.P. Putnam's Press, Harvard University Press, Londra, 1926-1932.

Flavius Iosephus, *Historia Ioudaikou Polemou Pros Rōmaious / The Jewish War*, 3 Volume, Çev. H. St. J. Thackeray, Loeb Classical Library, Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2015.

Flavius Iosephus, *Ioudaikē Arkhaiologia / Jewish Antiquities*, 5 Volume, Çev. Ralph Marcus, Loeb Classical Library, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1943.

Gilead, I. (1988) , "The Upper Palaeolithic to Epi-Palaeolithic Transition in the Levant", *Paléorient*, Vol. 14, No. 2, Colloque Préhistoire du Levant II., Processus deschangements culturels (1re partie), Paleorient and CNRS Editions and CNRS Editions: s. 177-182.

Goodman, M.(1987) , *The Rulling Class of Judea: The Origins of the Jewish Revolt Against Rome A.D. 66-70*, Cambridge University Press.

Goodman, M.(2003), *The Roman World 44 BC–AD 180*, Routledge, Londra.

Healey, J. F.(2001), *The Religion of the Nabataeans: A Conspectus*, Religions in the Graeco-Roman World 136, Brill, Leiden.

Hendin, D.(2010), *Guide to Biblical Coins*, 5. Edisyon, Amphora, New York

Hopkins, K. - Beard, M.(2011), *The Colosseum*, Profile Books, Londra.

Kartveit, M.(2009), *The Origin of the Samaritans*, Brill, Leiden.

Kreitzer, L.(1996), *Striking new images: Roman imperial coinage and the New Testament World*, Sheffield.

Kasher, A.(2007), *King Herod a Persecuted Persecutor: a Case Study in Psychohistory and Psychobiography*, Walter de Gruyter, Berlin.

Kuhrt, A.(2009), "Eski Çağ'da Yakınoğu Cilt I-II (M.Ö. 3000-300)", Çev. Dilek Şendil, İş Bankası Kültür Yayınları.

Mackey, D. F.(2007), *Pharaoh Merenptah's so-called 'Israel' Stele*, Sydney.

Mandell, S.(1984), "Who Paid the Temple Tax When the Jews Were under Roman Rule?", *The Harvard Theological Review*, Vol. 77, No. 2, s. 223-232.

Millar, F.(1995), *The Roman Near East: 31 BC–AD 337*, Harvard University Press.

Modrzejewski, J. M.(2001), *The Jews Of Egypt: From Rameses II to Emperor Hadrian*, Varda, Illinois.

Moscati, S.(1960), *Ancient Semitic Civilizations*, New York: Capricorn Books.

Myers, E. A.(2010), "The Ituraeans and the Roman Near East: Reassessing the Sources", Cambridge University Press.

Nishiaki, Y. - Akazawa, T.(2018), *The Middle and Upper Paleolithic Archeology of the Levant and Beyond*, Springer, Singapur.

Özgan, R.(2013), *Roma Portre Sanatı II*, İstanbul: Ege Yayınları.

Schürer, E.(2014), *The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ: Volume 1*, Bloomsbury T&T Clark, Stern, E., *The New Encyclopedia of Archaeological Exvacations in the Holy Land*, Volume 5, The Israel Exploration Society, Kudüs, 2008.

Sheppard, S (2013), *The Jewish Revolt Ad 66–74*, Osprey Publishing, Oxford

Sicker, M.(2001), *Between Rome and Jerusalem: 300 Years of RomanJudaean Relations*, Praeger Publishers, Londra.

Smallwood, E. M.(1976), *The Jews Under Roman Rule: From Pompey to Diocletian*, Brill, Leiden.

Şahin, K. (2019), “Fırtına Tanrısı’nın Anadolu ve Eski Yakın Doğu Kültürlerindeki İzleri”, *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi* Cilt: 3, Sayı: 1, s: 1-16.

Tanah: Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil, Kitabı Mukaddes Yayınevi, Haziran, 2016.

Tchernov, E.(1988), “The Age of 'Ubeidiya Formation (Jordan Valley, Israel) and the Earliest Hominids in the Levant”, *Paléorient*, Vol. 14, Colloque Préhistoire du Levant II. Processus des changements culturels, (1re partie), Paleorient and CNRS Editions and CNRS Editions, s. 63-65.

Verhoeven, M.(2011), “The Birth of a Concept and the Origins of the Neolithic: A History of Prehistoric Farmers in the Near East”, *Paléorient*, Vol. 37, No. 1, Néolithisations: nouvelles données, nouvelles interprétations À propos du modèle théorique de Jacques Cauvin, Paleorient and CNRS Editions and CNRS Edition: s. 75-87.